

høj som i næsten alle europæiske bonde-samfund, hvor foden under eget bord var et altafgørende livsmål, og hvor konflikter mellem fattige og mere velbærgede undertiden gav sig voldsomme udslag. Det var den store gruppe mennesker, som endnu ikke havde egen gård, men levede som ugifte tjenestefolk (studiet viser, at jordbesiddelse var et stadium i livscyklus), der stod for disse to forbrydelser.

Hvis der endnu skulle være nogen, som forestiller sig, at mødre i gamle dage på landet gik hjemme hos deres børn, kan man anbefale dem afsnittene om barnemord. De mordanklagede tjenestepiger havde ofte både to og tre uægteskabelige børn, anbragt på lykke og fromme hos mødre og tanter, før de kvalte den seneste. Kønsmoralen blandt landboerne, som den fremstår i forhørene, svarede heller ikke til nogen gammeldags bornerthed. De havde gode grunde til at blive gravide i ny og næ, kvinderne. Derimod har Schulte – og vi – vanskeligt ved at få klarhed over, hvorfor de af og til blev mordersker. Det virker ganske tilfældigt, udløst af den berømte dråbe i bægeret.

Analysen af mordbrandene har større dybde. Vi får nogle bud på, hvorfor netop Den Røde Hane og ikke fx øretæver eller overgreb på husdyr var den foretrukne form for hævn. Og tilsammen viser retsbehandlingen af de to typer forbrudelse, hvilke menneskelige kvaliteter, dette samfund satte i højsædet. Vidnerne samstemmer om ros til de flittige, de „gode arbejdere“, og finder barnemord mindre belastende end dovenskab.

Hvad krybskytteriet angår, forekommer analysen mere sædvanlig. Bjergene og sæterdriften gav krybskytteri særligt gunstige vilkår, og jagtlovene var så urimelige, at man udmærket forstår den oprørskhed à la Hobsbawn, der tilsyneladende udgør forklaringen på problemets omfang. Nogle ejendommelige historier om mænd, som blev bjerggængere og aldrig kom tilbage til landsbyernes civilisation, viser dog, at der måske også var andet end social utilfredshed på spil.

En gedigen bog om et dybt interessant materiale, om end man undertiden kunne have ønsket sig lidt mere antropologisk vovemod til at krydre den historiske akkuratess.

Anne Knudsen
Institut for Historie, Kultur og
Samfundsbeskrivelse
Odense Universitet

JENS TONBOE: *Rummets sociologi – Kritik af teoretiseringen af den materielle omverdens betydning i den sociologiske og kulturgeografiske tradition.* København: Akademisk Forlag 1993. 576 sider. ISBN 87-500-3181-3 paperback, pris 398 kr.

Det er et gedigent værk, et kompakt værk og et fornemt værk, Jens Tonboe har skrevet. „Rummets sociologi“, det er en prætentios titel, der nok kan kræve sine 576 tætskrevne siders plads. Heldigvis har Tonboe en klar linie for sit værk, og det gør, at det er overskueligt at læse trods mængden, og at argumentationen og kritikken hænger sammen fra ende til anden.

Vinklen er videnskabsteoretisk, og det er en god idé at belyse videnskabsteoretiske problemstillinger ved at belyse ét emne og påvise, hvordan det er blevet behandlet til forskellige tider og under forskellige ismer, fordi det samtidig kaster lys over de skoler, der gennemgås. Set fra det konkrete emnes, rummets, vinkel er det også en glimrende idé at lade rummet transformeres gennem forskellige stadier, og herved lægge lag på lag i denne historie om denne kategori.

Rum forstås i udgangspunktet af Tonboe – jævnfør titlen – som den materielle omverden. Vi befinder os i det og er afhængige af det, men vi tænker også med det – og vi forestiller os, hvad det er for en størrelse. Disse forestillinger om rummet ændrer sig hele tiden. Rum er indlysende vigtig som kategori for os alle og som tema for en videnskabelig behandling, allestedsnærværende som det er. Derfor er det lykkeligt, at temaet atter er blevet populært. Tonboes bog kommer altså lige som den skal, idet den netop omhandler, hvorfor temaet rum til tider har været populært, og hvorfor det til tider har været glemt i samfundsvidenskabelig tænkning.

Tonboe lægger ud med at spørge, hvad der er blevet tænkt om rum – hvornår, af hvem og hvorhenne. De forskellige skoler gennemgås, fint afgrænsede perioder, hvis forskellige behandling af rummet forklares stringent. Det er en veltempereret tur, læseren føres ud i, fra den historiske materialisme (Marx, Engels), over positivismen (Durkheim, Comte, Mauss m.fl.), den tyske idealisme (Weber, Simmel), humanøkologien (Wirth, Duncan, Schnore), strukturfunktionalismen (Parsons, Merton), neo-positivismen (Hall (antropologen iblandt dem) m.fl.), neo-marxismen (Lefebvre, Gottdiener m.fl.) til „rummets kontekstualisering“

med Foucault i spidsen, flankeret af blandt andre Giddens. Der er noget for enhver smag, ja, der er meget. Og der kommer mere, nemlig Tonboes opsamlende og overvejende kapitler til slut.

Og Tonboe skriver godt, læs blot her: „Hvad er det da, der atter bringer rummet frem på den videnskabelige scene, og er det det samme rum, der dukker op, som det, der forsvandt? I store træk kan forholdet skitseres sådan, at mens det var tingenes og afstandens differentierende rum, der forsvandt bag harmonisering, standardisering, tid og bevægelse, er det tilsyneladende stedernes specifikke rum, der dukker op som et nødvendigt, men truet, eksistentielt forankringspunkt i strømmen“ (side 500). Det er en fornøjelse at læse så klart og velformuleret et værk.

Værket fortæller altså om, hvad der har været skrevet om rum i sociologisk tænkning, men dets motor er noget andet.

Motoren i værket er ønsket om at opdage, hvorfor rum som forskningsfelt har været *gemt* eller *glemt* i årevis, for så at dukke op i den filosofiske diskurs igen, at opdage, hvad grunden er, til at temaet rum lejlighedsvis dukker op. Tonboe beskriver glemselsperioderne som præget af *rumblindhed* eller *spatial amnesia* (side 2). Det genopdagende tema virker fint, fordi det giver plads for en fortolkning. Hvordan tænkte man kategorien rum i de forskellige perioder og hvorfor? Og hvorfor blev rummet fortrængt i andre perioder? Den pointe, Tonboe lægger ud med at servere, er, at rum har været glemt og af og til gemt bort, fordi man i den moderne tradition ikke har været interesseret i at forske i dette emne. Siden renaissanceen har mennesket været tænkt som i centrum. Det betyder, at det bliver umoderne at bedrive en forskning i emner, der ikke har mennesket på dagsordenen som den instans, der skaber sin egen verden. At vælge sig rummet som forskningsfelt er det samme som at insistere på, at der er andre faktorer end mennesket, der er afgørende. Rummet kan gøre modstand, modarbejde det store menneskelige projekt ved sin blotte væren, sin træghed. Det, at vægten lægges på rummet som instans, gør, at der løftes vægt af mennesket som meningsbærende. Det insinuerer, at mennesket muligvis ikke kan agere helt uafhængigt af sin ekstra-sociale kontekst. Tiden er af langt større anvendelighed for det modernistiske projekt.

Tonboe kommer også ind på anvendelig-

heden af den på ny opdagede forskning i rummet, og det ligger lige for, i forlængelse af oventstående. Den kosmologi, der centrerer sig om mennesket som verdens midte, er ved at bryde sammen, og i den verden, vi lever i for tiden, er vi i større og større grad blevet os bevidst, at vi rent praktisk er afhængige af rummet som ressource. Rummets genopdukkelse har at gøre med konsekvenserne ved at regne det for uovervindeligt (side 504). Det er altså blevet tilladeligt, ja, endog attraktivt, at drage rummet ind i debatten igen.

Det er et stort værk, både voluminøst og spækket med informationer. Man kunne måske kritisere en vinkling eller et valg undervejs, men på den anden side er det netop Tonboes stærke side, at han så klart markerer, hvor han står. Det er ikke et refererat af „rummets historik“ (side ix), man som læser har mellem hænderne, men en stillingtagen.

Tonboe foretager nogle analytiske greb, for eksempel at skelne mellem fysisk og socialt rum og at skelne mellem et strukturelt videnskabshistorisk niveau for rumopfattelse og et konkret niveau, der angår, hvordan rum bliver forstået i de enkelte perioder (side 496). Det er til stor glæde for læseren, at teksten tager så klare analytiske redskaber i anvendelse.

Tonboe har formuleret sit værk som en kritik, og han er da også kritisk over for de forskellige tiders rumopfattelse. Den behandling af begrebet rum, han selv sætter i stedet, summarisk skrevet, at rum – tid – det sociale er det konstituerende for „megen social, økonomisk, politisk og kulturel aktivitet“ (side 495) er måske lidt for stor en generalisering til at sige så meget om noget, og det er synd, for det er godt tænkt. Måske en yderligere uddybning kunne være temaet for næste Tonboebog?

Værket peger på definitionsproblemer og på de teoretiske strømningers lovmæssigheder. Der forestår en nyfortolkning af rummet som forskningsfelt, og der vises vej mod forskningens anvendelsesmuligheder. Kan man forlange mere?

Der er jo nok en modsigelse i projektet, den ligger allerede i titlen – Rummets sociologi. Den samfundsforherligende tradition, der ligger i sociologien, samfundet som alle tings årsag, ja, endog samfundets guder som egentlig samfundet selv, brydes af den insisteren på rummet som en instans, der må behandles som et eget felt og ikke reduceres til endnu en samfundsmæssighed. Det er en skjult dagsorden i værket. Det er både en rum-

mets sociologi og en rummets anti-sociologi. Ikke sådan at forstå, at rummet hos Tonboe kan tænkes som fri af den øvrige kontekst hos Tonboe. Rummet er en faktor blandt andre faktorer, ikke en determinerende og objektiviseret instans. Det handler for Tonboe om kontekstualisering frem for reduktion.

Man mangler måske et par stykker. Den store diskussion, der udspringer sig for tiden om Lakoff og Johnsons teorier om metaforer og sprog og rum, kunne med fordel have været omtalt. Og så kunne et par antropologer måske have highlignet nogle af pointerne. Der er antropologer med, men de fylder ikke nok til at diskutere med bogens mere klassiske samfundsfilosofiske repræsentanter. Et større antropologisk besyv kunne have perspektiveret et og andet hos de gennem tiderne henfarne sociologiske tænkere. Denne pukken på vigtigheden af den antropologiske viden om rummet er ikke kun et udslag af undertegnede anmelders fagblindhed. At antropologers forskningsfelt rent regionalt er ikke-vestlige regioner, gør os mere steds-sensitive end de fleste andre samfundsforskere, det bevirker en drejning i forskningsfeltet, rent tematisk. Mange ikke-vestlige samfund er nemlig steds-orienterede snarere end tids-orienterede.

Der er også en kritik af rent teknisk art, der hellere må få spalteplads. Værket er stort, og så i konkret forstand. Kunne man ikke have bekostet værket i hardback-udgave fra udgiverens side, så bogen ikke står i fare for at slides op, før indholdet har ladet sig overføre til læserne? Når dette er sagt, er der kun ros til overs. Værket tager både teorihistorien og rummet alvorligt, og det er fint som både oversigtsværk og tematisk studie at fordybe sig i. Værket er nok ikke årets julegavehit, men det er på vej til at blive en klassiker inden for tænkning om rum.

*Kirsten Marie Raahauge
Mag.scient. i antropologi
Odense Universitet*

RICHARD J. WALTER: *Politics and Urban Growth in Buenos Aires: 1910-1942.* Cambridge, New York & Melbourne: Cambridge University Press 1993. 255 sider. ISBN 0-521-44165-x hardback, pris £35.00.

Forfatteren er professor ved Washington University, St. Louis, Missouri, og har siden 1968 udgivet bøger og artikler om argentinsk historie i vores århundrede. Denne bog handler om de politiske myndigheders forhold til den demografiske, økonomiske, byplanmæssige og arkitektoniske udvikling i storbyen Buenos Aires.

Bogen er ment som en opfølgning af James R. Scobies *Buenos Aires: From Plaza to Suburb, 1870-1910*, (1974). Derudover er begrundelserne for periodiseringen politiske, idet det var i 1910, at præsident Sáenz Peña startede demokratiseringen af nationens og af hovedstadens styre, mens det var i 1941, at præsident Castillo opløste bystyret på et lidet demokratisk grundlag.

Richard J. Walters bog bygger på flittig læsning af referater fra bystyrets og de to kongreskamres møder, dokumenter fra borgmesterkontoret, udvalgsrapporter, folketællingsdokumenter og diplomatiske rapporter. Desuden har han læst periodens aviser og ugeblade, politisk propaganda, litterære værker, bøger om billedkunst og arkitektur, musik og dans, teater og film, og om sport og forlystelser, og endelig har han selvfølgelig læst den historiske faglitteratur.

Omdrejningspunktet i Walters fremstilling er de næsten permanente konflikter mellem det demokratisk valgte bystyre på den ene side og den af præsidenten udpegede borgmester på den anden. Konflikterne handlede mest om budgetterne, herunder nedskæringerne i krisetiderne under 1. Verdenskrig og i begyndelsen af 30'erne. Et permanent motiv til strid var kravene om takstforhøjelser fra de britisk ejede virksomheder inden for transport og energiforsyning. Stridighederne opstod især, fordi de konservative og radikale regeringer og dermed også borgmestrene havde tendens til at vise imødekommenhed over for selskabernes krav, mens de folkevalgte socialister i bystyret hævdede, at selskaberne misbrugte deres monopolstilling og ydede de folkelige kvarterer en ringe og alt for dyr service.

Et andet motiv til strid var visse borgmestres trang til at bygge gigantiske monumenter,